

تحلیل جامعه‌شناختی تأثیر مولفه‌های اجتماعی و اقتصادی توسعه شهری بر کیفیت زندگی (مورد مطالعه: شهروندان شهر آزادشهر)

شهرزاد بذرافشان^۱

چکیده

این پژوهش باهدف ارزیابی تأثیر توسعه شهری بر کیفیت زندگی صورت پذیرفته است. نظریه‌های تکاملی و تمایز ساختی و کارکردی از جمله نظریه‌های دورکیم در این پژوهش استفاده شده است هستند. ابزار گردآوری اطلاعات در این پرسش‌نامه استاندارد (کیفیت زندگی و توسعه شهری) است. طیف مورد استفاده در پرسش‌نامه طیف لیکرت است. پایایی ابزار پژوهش نیز بر اساس آزمون آلفای کرونباخ برای متغیر کیفیت زندگی (۰/۷۲)، و برای متغیر توسعه شهری (۰/۷۵) به تأیید رسیده است، جامعه آماری ۴۳۷۶۳ شهروندان شهر آزادشهر است. حجم نمونه با استفاده از نرم‌افزار نمونه‌گیری Spss Sample power برابر با ۳۶۰ نفر و شیوه نمونه‌گیری در دسترس است. ابزار تجزیه و تحلیل اطلاعات پرسش‌نامه‌ای نرم‌افزار آماری SPSS و AMOS هستند. به منظور تعیین وجود یا عدم وجود تأثیر بین متغیرها و برآورد و تعمیم نتایج به دست آمده از حجم نمونه به جامعه آماری از مدل رگرسیونی ساده و چندگانه با متغیر پنهان جهت ارزیابی فرضیه‌های پژوهش استفاده گردیده است. با توجه به یافته‌های پژوهش مؤلفه‌های توسعه شهری بر کیفیت زندگی تأثیرگذار بوده است پس می‌توان کیفیت زندگی را بر اساس توسعه شهری در جامعه آماری پیش‌بینی نمود.

واژه‌های کلیدی: توسعه شهری، کیفیت زندگی، مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی.

۱- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران

توسعه جوامع، منجر به افزایش دسترسی بشر به امکانات و دسترسی به بهداشت و درمان مناسب‌تر شده است که خود این مسئله نیز باعث بهتر شدن کیفیت زندگی شده است. برنامه‌ریزان شهری، برنامه‌ریزان اجتماعی، اقتصادی و... عموم مردم می‌کوشند تا فرایند و خروجی‌های برنامه‌ریزی را در جهت تغییر شرایط و بالابردن کیفیت زندگی تحت‌تأثیر قرار دهند تا در آن کیفیت زندگی ارتقا یابد. در واقع استفاده از مفهوم کیفیت زندگی شهری در برنامه‌ریزی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهری می‌تواند در فرایند برنامه‌ریزی مورد استفاده قرار بگیرد. یعنی از طرفی برنامه‌ریزان مؤلفه‌ها را اولویت‌بندی می‌نمایند یعنی مسائلی که از اهمیت بیشتری برخوردار هستند، مورد توجه قرار می‌دهند و از طرفی دیگر برنامه‌های مختلف توسعه شهری مورد ارزیابی قرار می‌گیرند تا اهمیت و کارایی آن‌ها بررسی شود و این برنامه‌ها بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی می‌تواند تأثیر داشته باشند.

گسترش تحقیقات در زمینه کیفیت زندگی از یک‌طرف و لزوم برنامه‌ریزی برای دستیابی به توسعه‌ای همه‌جانبه از طرف دیگر، پژوهشگران و برنامه‌ریزان علوم اجتماعی را بر آن داشته است تا مطالعات خود را در ارتباط با زمینه‌های شهروندی متمرکز کنند و نیز در جهت ارتقای کیفیت زندگی آنان تلاش کنند و به‌طور کلی وضعیت کیفیت زندگی شهروندان همراه با زمینه رشد و خلاقیت فردی و اجتماعی آنها است که باعث ایجاد احساس رضایت و نشاط فردی و اجتماعی در بین شهروندان شهر می‌شود. در واقع برنامه‌های توسعه شهری و برنامه‌ریزی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شهری می‌تواند در بالابردن کیفیت زندگی شهری تأثیرگذار باشد. کیفیت زندگی از موضوعاتی است که امروزه در مطالعات شهری، شهرسازی، علوم اجتماعی، روانشناسی، اقتصاد و... مورد توجه قرار گرفته است. به‌طور کلی هدف از مطرح کردن مفهوم کیفیت زندگی شهری، اصلاح و تکامل مفهوم توسعه از توسعه صرف کمی، به توسعه شهری بوده است و منظور از کیفیت زندگی شهری توجه به شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، محیطی و روانی در دو وجه کمی و ذهنی در روند برنامه‌ریزی زندگی شهری است. به این معنا که

علاوه بر اندازه‌گیری شاخص‌ها به صورت مشخص و عینی باید ذهنیت و نوع نگاه شهروندان با این شاخص‌ها نیز مورد توجه قرار گیرد مثل کیفیت دسترسی به امکانات، کیفیت مسکن و فضای سبز شهری و محیط‌زیست و مشارکت اجتماعی شهروندان و فعالیت‌های اشتغال و کارآفرینی که اساس کیفیت زندگی شهری، تأمین نیازهای مادی و معنوی انسان است و بنابراین سؤال اصلی مورد بررسی در این پژوهش این است که مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی توسعه شهری بر کیفیت زندگی شهروندان شهر آزادشهر تأثیر دارد؟

پیشینه پژوهش:

تحقیقات داخلی:

صفایی (۱۴۰۰)، در پژوهشی که با عنوان بررسی نقش و جایگاه مدیریت شهری در کیفیت زندگی و ارتقا آن پرداخته است، روش تحقیق آن توصیفی تحلیلی، کتابخانه‌ای است و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت شهری می‌تواند با فراهم کردن نیازهای مختلف زندگی شهروندان، کیفیت زندگی آنان را بالا برده و حتی موجبات ارتقا و توسعه آن را نیز فراهم نماید. از این رو مدیریت شهری بهتر از هر نهاد و ارگان دیگری در کیفیت زندگی شهروندان و ارتقای آن نقش دارد. مدیریت شهری بدون برنامه‌ریزی عقلانی، قادر به کنترل، هدایت و نظارت شهرها و تأمین نیازهای ساکنان آن نخواهد بود؛ از این رو مسیر رسیدن به کیفیت زندگی مناسب و ارتقا آن و در پی آن شکوفایی شهری، فرایند پیچیده‌ای است که جز از طریق افزایش نقش شهروندان در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، تحقق نخواهد یافت.

قنبری (۱۳۹۹) در پژوهشی به بررسی تطبیقی تأثیر فضای شهری بر میزان مشارکت شهروندان در محلات شهر تبریز پرداخته است، روش تحقیق پیمایشی (پرسش‌نامه) بوده است، یافته‌های پژوهشی نتایج نشان داد که میزان مشارکت شهروندان در اداره امور شهری تحت تأثیر عواملی مانند جنس، نوع مالکیت، منطقه مسکونی، تحصیلات و احساس تعلق قرار دارد و از میان این عوامل، احساس تعلق و تحصیلات مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر مشارکت شهروندان محسوب می‌شود.

مجتبی زاده و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی با عنوان نقش مدیریت شهری در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان منطقه ۷ شهر تهران پرداخته است. روش تحقیق توصیفی تحلیلی برای گردآوری اطلاعات به روش میدانی از ساکنان منطقه پرداخته شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که بالاترین هدف توسعه و مدیریت شهری، بهبود کیفیت زندگی شهروندان است؛ حال آنکه کیفیت زندگی مفهومی چندبعدی است و جنبه‌های مختلفی را در برمی‌گیرد. کیفیت زندگی به‌عنوان یک مفهوم ذهنی مبتنی بر ارزش‌ها و تمایلات فردی در ارتباط با میزان رضایت‌مندی از زندگی در نظر گرفته شده است. و شاخص‌های عینی به جنبه‌های عینی و قابل‌لمس زندگی شهری مربوط می‌شوند و در ابعاد مختلف قابل‌تعریف هستند.

تحقیقات خارجی:

وزیاک بیالوولسکا^۱ (۲۰۱۶)، در تحقیقی، با عنوان کیفیت زندگی در شهرها، شواهد تجربی در چشم‌انداز تطبیقی اروپایی به مطالعه و بررسی کیفیت زندگی ۴۱ هزار نفر از شهروندان در ۷۹ شهر اروپا پرداخته است. این تحقیق اثبات می‌کند که رضایت شهروندی غیرمتقارن است. زیرا شهروندان از سطح حمل‌ونقل عمومی، تسهیلات فرهنگی، فضاهای سبز، میزان دسترسی به خرده‌فروشان اصلی، کیفیت هوا، اثربخشی مدیریت عمومی و قابلیت اعتماد به مدیریت عمومی و به‌طورکلی شهروندان رضایت کمتری از زندگی در شهر خود داشته‌اند.

تکلای^۲ (۲۰۱۲) در پژوهشی سازگاری و ناهنجاری در کیفیت زندگی، شاخص‌ها و سیاست‌های لازم برای برنامه‌ریزی شهری در اتیوپی را بررسی کرد. این پژوهش، اندازه‌گیری کیفیت زندگی با استفاده از شاخص‌های مسکن، دسترسی به خدمات عمومی، فضای سبز و درآمد خانوار و شناسایی دلایل سازگاری و ناهنجاری در شهر مکه شمال شرق اتیوپی پرداخته است. نتایج، حاکی از نابرابری کیفیت زندگی در تمام شاخص‌های بیان شده است.

1-weziak_bialowolska

2-taklay

لوئر^۱ (۲۰۱۰)، در پژوهشی با عنوان مسائل اجتماعی و کیفیت زندگی، مهم‌ترین مسائل اجتماعی را شرح داده‌اند که بازتاب‌دهنده کیفیت زندگی در جوامع امروزی است. بیشتر تأکید آنها روی مسائل خرد دامنه مشکلات اجتماعی‌اند که متوجه فرد هستند و در این میان به بزهکاری، فقر و انحرافات و... اشاره می‌شود که بر کیفیت زندگی بیشترین تأثیر را دارند.

نقد و بررسی پیشینه‌های تحقیق

مطالعه مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی توسعه شهری بر کیفیت زندگی شهری از گستردگی خاصی برخوردار است و به‌اندازه‌ای است که در کیفیت زندگی بین افراد، گروه‌ها یا مکان‌ها می‌تواند تشخیص داده شود و تدابیر تجویز شده می‌تواند تفاوت‌ها را از بین ببرد. به‌هرحال بین برنامه‌ریزان شهری و سیاست‌گذاران درباره معنای دقیق کیفیت زندگی، شاخص‌هایی که کیفیت زندگی را در بردارند و روشی که از طریق آن برنامه‌های ویژه، کیفیت زندگی را بهبود می‌بخشند، تفاوت‌هایی وجود دارد. البته در جمع‌بندی کارهای شهری به کیفیت زندگی اشاره می‌شود، چه به‌عنوان بررسی وضعیت موجود و چه در جمع‌بندی بررسی می‌شود.

سنجش کیفیت زندگی می‌تواند به ارزیابی برنامه‌ریزی‌های شهری، رتبه‌بندی مکان‌ها، تدوین برنامه استراتژی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری کمک کرده و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماعی برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری به‌منظور ارتقای کیفیت زندگی شهروندان را آسان می‌سازد. همچنین یافته‌های کیفیت زندگی می‌تواند برای شناخت بهتر برنامه‌ریزی‌های قبلی و برنامه‌ریزی آینده استفاده شوند. با توجه به این امر سنجش کیفیت زندگی شهری جهت هدایت، کنترل و توسعه پایدار و تأمین نیازهای اساسی شهر از ضرورت و اهمیت خاص برخوردار است.

اگرچه جنبه‌های مختلف کیفیت زندگی شهری در هریک از پژوهش‌ها متفاوت است و با پژوهش‌های دیگر مشابه نیست؛ ولی تشابهات زیادی در نوع جنبه‌های مورد بررسی

1-Lauer, Robert

2-Rusche

در این پژوهش‌ها دیده شده است؛ بنابراین توسعه شهری با تأثیرات مثبت و منفی بر کیفیت زندگی ساکنین شهرها تأثیرگذار است. و اگر با دقت به مطالعات انجام شده توجه شود، متوجه می‌شویم که در حوزه علوم انسانی، هر مطالعه‌ای در زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و... ویژگی‌هایی دارد اینکه هر پژوهشی مربوط به همان موضوع و در موقعیت زمانی و مکانی آن پژوهش است و قابل تعمیم به جوامع دیگر نیست و اینکه تلاش محققان بعدی در نقد و اصلاح درنهایت زمینه را برای پیشرفت و ارتقا آماده می‌سازد و در زمینه مطالعات انجام شده در پیشینه‌ها زمینه مناسبی برای پژوهش‌های بعدی باشد و به‌طور کلی با توجه به این نکات می‌توان تفاوت‌ها و تشابه‌های برای مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی توسعه شهری و سنجش کیفیت زندگی بیان نمود تا بر این اساس راهکارهای مناسب ارائه شود.

مبانی نظری

گستره مطالعات و ارزیابی و سنجش میزان کیفیت زندگی شاید هیچ زمانی به اندازه امروز وسیع نبوده است. اقتصاددانان، جامعه‌شناسان هر کدام با دیدگاه خاصی به این موضوع می‌نگرند. کیفیت زندگی، در واقع به معنای قابلیت زندگی یک مکان مطرح می‌شود. به گفته‌ای در یک جامعه شهری، کیفیت زندگی برگرفته از تجربه مشترک ساکنان شهر از محیط شهر (برای نمونه، کیفیت هوا، آب، ترافیک، فرصت‌های تفریحی، شغلی و...) و سطح توانایی شهر در پاسخ‌گویی به اهداف مورد نظر ساکنان شهر است. به عبارتی دیگر، کیفیت زندگی به عوامل اقتصادی و اجتماعی یک شهر ارتباط دارد. به‌طور کلی رویکرد کیفیت زندگی شهری، تلاشی به سوی ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان است و بدین منظور است که مردم توان بهره‌مندی از زندگی‌ای با کیفیت مطلوب را داشته باشند.

چارچوب نظری این پژوهش از نظریه‌های جامعه‌شناختی از جمله نظریه کنش متقابل، نظریه زیمل، نظریه‌های دورکیم و نظریه پانتام است که در ادامه به تبیین این نظریه پرداخته شده است.

دیدگاه کنش متقابل درمورد کیفیت زندگی بر این نکته تأکید دارد که در بحث کیفیت زندگی باید به چگونگی تعامل و کنش متقابل نمادین توجه نموده و بر ماهیت فکری و تصویری هر فرد نسبت به خودش تأکید داشت، چرا که نگرش وی مانند هر فردی دیگری درمورد تصور مثبت و منفی اطرافیان درمورد شخصیت و رفتارشان تأثیر به‌سزایی در نحوه عمل او و در کیفیت زندگی او دارد. (مختاری و نظری، ۱۳۸۹: ۸۷).

از دیدگاه زیمل^۱ در مورد کیفیت زندگی به دو صورت قضاوت کرد، اولاً از آنجایی که زندگی شهری جایگاه عقلانیت است، لذا رفتار معقولانه و حسابگرانه می‌تواند به کیفیت زندگی فرد بها داده و از این منظر، فرد کیفیت زندگی بالاتری را تجربه کند از طرف دیگر، از آنجایی که یکی از ابعاد مهم کیفیت زندگی توجه به احساسات و به‌خصوص روابط عاطفی افراد در جامعه است این ویژگی در کلان‌شهرها کم‌رنگ شده است در نتیجه این جنبه دارای آثار منفی بر روی کیفیت زندگی است. (نیازی و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۳۹۱).

دورکیم^۲ فرایند و مکانیزم تحول از جامعه مکانیکی به ارگانیکی را با طرح مفاهیمی واسط با عنوان جابه‌جایی‌های جمعیتی، گسترش شهرنشینی یا تراکم مادی، ارتباطات و تراکم اخلاقی و پیشرفت تقسیم کار تبیین می‌کند اسملسر باتکیه بر چارچوب پارسنزی، دریافت‌های دورکیم درباره تقسیم کار را برای هماهنگی با صور جدید انسجام و همبستگی اجتماعی بسط و پرورش می‌دهد. او با تأکید بر فرایندهای نوسازی و تغییر تکنولوژی ساده به پیچیده، سکونتگاه‌های روستایی به شهری، مکانیزم‌های سازگاری به تغییرات می‌پردازد. برای او نوسازی نوعی تغییر و تفکیک ساختاری و نهادین به همراه نوعی سازگاری مجدد با تغییرات است. شاخص‌های نوسازی باهم رابطه کارکردی و تکمیلی دارند. عدم تعادل بین آنها به بی‌سازمانی و بی‌ثباتی جامعه می‌انجامد. (درستی و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۵).

دورکیم بعد از اینکه تقسیم کار را بیانگر توسعه عادی و نهایتاً پیشرفت جوامع بشری می‌داند. این نکته متذکر می‌شود که انسان در جوامع جدید الزاماً از سرنوشت خود خشنود نیست. می‌توان گفت کیفیت زندگی در اندیشه دورکیم معلول مکانیسم‌های معین و عوامل

1-George Simmel

2-Durkheim

اجتماعی مشخص هستند. ثبات اجتماعی برخاسته از قواعد اخلاقی بر افراد یک جامعه است. از این رو فقدان چنین ضابطه کنترلی و مدیریت اخلاقی در بروز بی‌هنجاری اجتماعی و پایین آمدن سطح کیفیت زندگی نقش اساسی ایفا می‌کند. آنومی به دلیل ویژگی‌هایی که گفته شده می‌تواند باعث کاهش کیفیت زندگی شود؛ زیرا در چنین وضعیتی فرد را در برابر قواعد و سنجه‌های اجتماعی رفتار، سرگردان بوده و با توجه به این آشفتگی، فرد توان پیروی از هنجارها و قواعد اجتماعی را ندارد. در این نظریه، کیفیت زندگی تابع نوع، شدت و چگونگی رابطه اجتماعی است. (کوئن، ۱۳۸۹: ص ۲۲).

کوین لینچ^۱ نیز رابطه متقابل و تأثیر کیفیت زندگی شهری بر کیفیت زندگی شهرها را تأیید کرده است. وی می‌گوید اگر بنابراین است که طراحی شهری، مفید واقع گردد باید قادر باشد از راه اعتلای کیفیت کالبدی به اعتلای کیفیت زندگی انسان، کمک کند. (قادری و همکاران، ۱۳۹۷: ۷۵).

گیسون^۲ برخی از عوامل اجتماعی کیفیت زندگی را شامل امکانات تفریحی، شرایط اقتصادی، امکانات آموزشی، امکانات اجتماعی، خدمات دولتی و عمومی، تسهیلات پزشکی، مشارکت و حمایت اجتماعی، مطرح نموده‌اند. (نیازی، ۱۳۹۱: ۲۰۹).

آنچه در مورد مؤلفه‌های توسعه شهری بر کیفیت زندگی در قالب‌های اجتماعی و اقتصادی مطرح شد، این بوده است که مؤلفه‌های اجتماعی، اقتصادی توسعه شهری مبنایی برای ارتقای کیفیت زندگی در بین شهروندان می‌شود. با توجه به اینکه در تعریف کیفیت زندگی به عوامل اجتماعی و اقتصادی توسعه شهری اشاره شده است می‌توان گفت که زیربنای توسعه انسانی پایدار، توسعه اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی است که خود مبنایی برای ارتقای کیفیت زندگی است، به عبارتی می‌توان از شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی توسعه شهری به عنوان مبنایی برای سنجش کیفیت زندگی و ابزاری برای ارتقای آن استفاده شود.

روش تحقیق

این پژوهش بر اساس معیار هدف در گروه پژوهش‌های کاربردی، بر اساس معیار زمان

1-Kevin A.lynch

2-Gison

گردآوری داده‌ها در گروه پژوهش‌های پیمایشی، بر اساس معیار ماهیت داده‌ها و مبنای پژوهش یک پژوهش کمی، بر اساس معیار خصوصیات موضوع یا مسئله پژوهش یک پژوهش همبستگی یا همخوانی، بر اساس معیار انواع تحقیقات بر اساس نوع داده یک پژوهش با داده‌های دست‌اول، بر اساس معیار روش جمع‌آوری اطلاعات یک پژوهش میدانی با استفاده از تکنیک پرسش‌نامه و بر اساس معیار میزان ژرفایی یک پژوهش پنهانگر است. اصلی‌ترین ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش پرسش‌نامه محقق ساخته است. شاخص‌های کیفیت زندگی در دو بعد کیفیت کالبدی یا کیفیت محل زندگی و کیفیت اجتماع مورد شناسایی قرار گرفتند و توسعه شهری در دو بعد مؤلفه‌های اقتصادی و مؤلفه‌های اجتماعی مورد شناسایی قرار گرفت. شاخص‌های مؤلفه‌های اقتصادی توسعه شهری وجود فرصت‌های شغلی، کارآفرینی و خلاقیت بودند و شاخص‌های مؤلفه‌های اجتماعی توسعه شهری مشارکت شهری، خدمات الکترونیک و آموزش‌های شهروندی بودند که بر ای سنجش هر کدام از این شاخص‌ها گویه‌هایی طراحی شد که در مدل نظری آورده شده است. طیف مورد استفاده در پرسش‌نامه این پژوهش طیف لیکرت ۵ درجه‌ای است.

در تمامی طول مسیر تحقیق سازه‌های کیفیت زندگی و توسعه شهری به‌دقت مورد بررسی قرار گرفتند، مفاهیم آنها تعریف و ابعاد و شاخص‌های آن‌ها بر اساس مبانی نظری، پیشینه تحقیق و مصاحبه‌های صورت‌گرفته مشخص گردید. همبستگی بالای مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده هر کدام از سازه‌ها با یکدیگر به تأیید رسید و با حذف گویه‌های ناهماهنگ از اینکه گویه‌های باقی‌مانده حول سازه‌های کیفیت زندگی و توسعه شهری گرد هم می‌آیند، اطمینان حاصل شد و بنابراین پرسش‌نامه تا حد زیادی دارای اعتبار سازه است. در راستای تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش ابزار تجزیه و تحلیل اطلاعات پرسش‌نامه‌ای این پژوهش با نرم‌افزارهای آماری و مدل‌سازی معادلات ساختاری SPSS و AMOS صورت پذیرفته است، به‌منظور تعیین وجود یا عدم وجود تأثیر متغیرهای مستقل بر وابسته و برآورد و تعمیم نتایج به‌دست‌آمده از حجم نمونه به جامعه آماری از مدل رگرسیونی ساده و چندگانه با متغیر پنهان جهت ارزیابی فرضیه‌های پژوهش و مدل

مفهومی پژوهش استفاده گردیده است. پایایی ابزار پژوهش نیز بر اساس آزمون آلفای کرونباخ برای متغیر برای متغیر کیفیت زندگی (۰/۷۲) و برای متغیر توسعه شهری (۰/۷۵) به تأیید رسیده است. جامعه آماری این پژوهش ۴۳۷۶۳ نفر شهروندان شهر آزادشهر بوده است، جهت تعیین حجم نمونه در این پژوهش از نرم‌افزار ارزشمند SPSS SAMPLE POWER استفاده گردیده و حجم نمونه در این پژوهش برابر با ۳۵۷ نفر (که در فرایند پژوهش ۱۰ نمونه مازاد بر حجم نمونه نرم‌افزار گرفته شده است که پس از جمع‌آوری پرسش‌نامه‌ها ۷ مورد از آنان به دلیل مشکل‌دار بودن حذف شدند) و شیوه نمونه‌گیری در این پژوهش نمونه‌گیری هدفمند در دسترس است. به‌طوری‌که از بین شهروندان شهر افراد بالای ۱۵ سال که حاضر بودند در پژوهش شرکت کنند به‌عنوان نمونه انتخاب شدند.

The image shows the SPSS Multiple Regression dialog box and its Designated Set sub-dialog box. The Multiple Regression dialog box has the following settings:

Variable	Increment to R-Squared			Cumulative R-Squared		
	Number Variables in Set	Increment to R-Squared	Power for Increment	Cumulative Number Variables	Cumulative R-Square	Power for Cumulative R-Squared
1 Main set	3	0.03	0.80	3	0.03	0.80

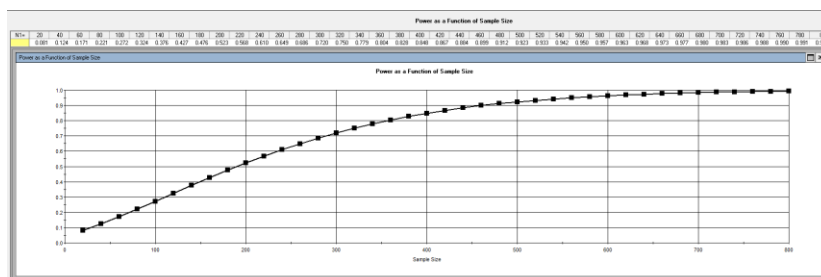
Alpha: 0.05, N of cases: 357

The Designated Set sub-dialog box shows:

Start with set	End with set
1	1

Variables in this set: 3
Increment to R-SQ: 0.03
Power for this increment: 0.80

شکل ۱. خروجی برآورد حجم نمونه SPSS SAMPLE POWER

شکل ۲. نمودار برآورد حجم نمونه SPSS SAMPLE POWER

فرضیه‌های پژوهش

- فرضیه اصلی: توسعه شهری بر کیفیت زندگی افراد تأثیرگذار است.
- مؤلفه‌های اجتماعی توسعه شهری بر کیفیت زندگی افراد تأثیرگذار است.
- مؤلفه‌های اقتصادی توسعه شهری بر کیفیت زندگی افراد تأثیرگذار است.

تعریف مفهومی متغیرها

کیفیت زندگی

کیفیت زندگی به‌عنوان مفهومی برای نشان‌دادن میزان رضایت فرد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است. این ابعاد می‌تواند زمینه‌های تغذیه‌ای، آموزشی، بهداشت، امنیت و اوقات فراغت را شامل شود؛ از طرفی دیگر امروزه در ادبیات برنامه‌ریزی توسعه مباحث کیفیت زندگی به‌عنوان یک اصل اساسی پیوسته موردنظر برنامه‌ریزان و مدیران امر توسعه است (قالیاف، ۱۳۹۰: ۳۴).

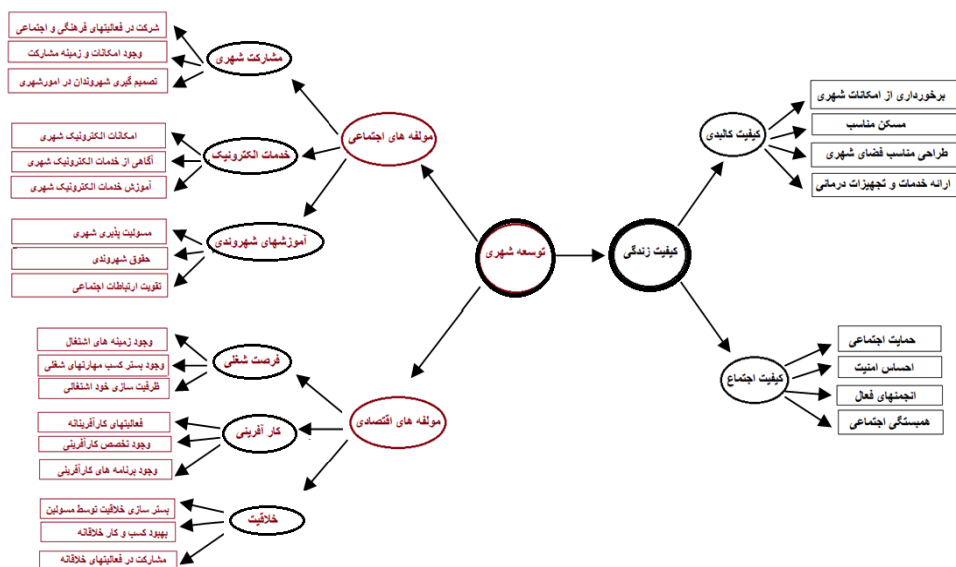
بنا به تعریف سازمان جهانی بهداشت^۱ کیفیت زندگی، درک افراد از موقعیت خود در زندگی از نظر فرهنگ، سیستم ارزشی که در آن زندگی می‌کنند، اهداف، انتظارات، استانداردها و اولویت‌هایشان است؛ بنابراین کاملاً فردی بوده و توسط دیگران قابل مشاهده نیست و بر درک افراد از جنبه‌های مختلف زندگی‌شان استوار است.

توسعه شهری

توسعه شهری، نوعی ضرورت برای ارائه طرح‌ها و الگوها و برنامه‌ریزی شهری محسوب می‌شود چنان‌که استفاده از شاخص‌های خدمات شهری، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و کالبدی و زیست‌محیطی می‌تواند معیار مناسبی برای تعیین جایگاه مناطق و هم‌عاملی در جهت رفع مشکلات به‌طور عام و برنامه‌ریزی توسعه پایدار شهری با تأکید بر کیفیت زندگی باشد. توسعه شهری به معنای تغییرات محتوایی و کالبدی عناصر

فضایی شهری یعنی گسترش فیزیکی، دگرگونی کاربری اراضی، تغییرات شبکه ارتباطی، تحولات جمعیتی و اجتماعی و توسعه اقتصادی است.

مدل نظری

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

جدول ۱. فراوانی پاسخگویان به تفکیک متغیرهای جمعیت‌شناختی

متغیرها	فراوانی	درصد	
جنسیت	مرد	۱۵۲	۴۲.۲
	زن	۲۰۸	۵۷.۸
سن	بین ۱۸ تا ۳۰ سال	۲۰۳	۵۶.۴
	بین ۳۰ تا ۴۰ سال	۵۴	۲۰.۶
	بین ۴۰ تا ۵۰ سال	۷۱	۱۴.۲
	بیشتر از ۵۰ سال	۳۲	۸.۹
میزان تحصیلات	فوق دیپلم و پایین‌تر	۲۶۰	۷۲.۲
	لیسانس	۶۶	۱۸.۳

۹.۴	۳۴	فوق لیسانس و بالاتر	
۴۳.۳	۱۵۶	مجرد	وضعیت تأهل
۵۶.۷	۲۰۴	متأهل	

توزیع فراوانی جنسیت پاسخگویان در این پژوهش حاکی از آن است که ۴۲.۲ درصد از پاسخگویان در این پژوهش مرد و ۵۷.۸ درصد زن بوده‌اند. توزیع فراوانی سن پاسخگویان در این پژوهش حاکی از آن است که ۵۶.۴ درصد از پاسخگویان در این پژوهش در گروه سنی ۱۸ تا ۳۰ سال، ۲۰.۶ درصد بین ۳۰ تا ۴۰ سال، ۱۴.۲ درصد بین ۴۰ تا ۵۰ سال و ۸.۹ درصد نیز در گروه سنی بالاتر از ۵۰ سال قرار داشته‌اند. توزیع فراوانی میزان تحصیلات پاسخگویان در این پژوهش حاکی از آن است که ۷۲.۲ درصد از پاسخگویان در این پژوهش دارای میزان تحصیلات فوق دیپلم و پایین‌تر، ۱۸.۳ درصد لیسانس و ۹.۴ درصد نیز دارای میزان تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند. توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان در این پژوهش حاکی از آن است که ۴۳.۳ درصد از پاسخگویان در این پژوهش مجرد و ۲۰۴ نفر معادل ۵۶.۷ درصد متأهل بوده‌اند.

جدول ۲. آماره‌های پراکندگی مرکزی (میانگین و انحراف معیار) از متغیر کیفیت زندگی و

مؤلفه‌های آن

متغیر	میانگین	انحراف
کیفیت کالبدی	۳.۴۰	۰.۴۵
کیفیت اجتماع	۳.۲۸	۰.۷۴
کیفیت زندگی	۳.۳۴	۰.۵۵

میانگین اکتسابی متغیر کیفیت زندگی از حد متوسط و استاندارد جامعه (۳) بالاتر و برابر با ۳.۳۴ گزارش گردیده است که بیانگر نسبتاً مناسب بودن کیفیت زندگی از دیدگاه افراد است، بیشترین تا کمترین میانگین اکتسابی در بین مؤلفه‌های کیفیت زندگی در این پژوهش اختصاص دارد به: ۱. کیفیت کالبدی ۲. کیفیت اجتماع.

جدول ۳. آماره‌های پراکندگی مرکزی (میانگین و انحراف معیار) از متغیر توسعه شهری و

مؤلفه‌های آن

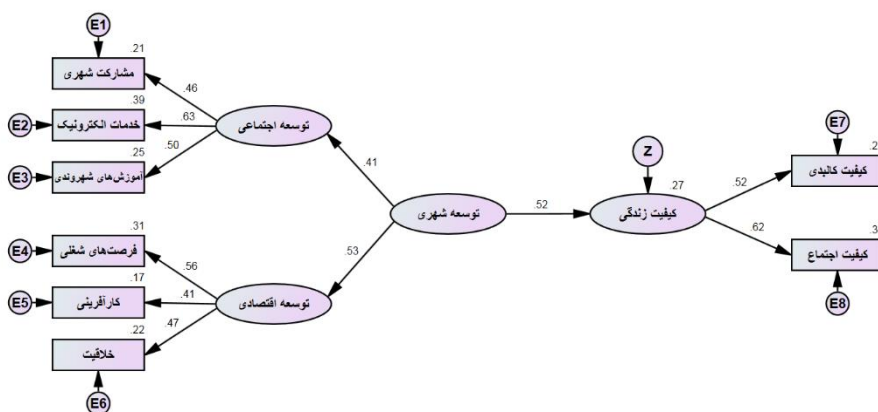
متغیر	میانگین	انحراف
مشارکت شهری	۳.۸۸	۰.۵۴
خدمات الکترونیک	۳.۶۱	۰.۶۳
آموزش‌های شهروندی	۳.۳۶	۰.۴۸
توسعه اجتماعی	۳.۶۱	۰.۵۰
فرصت‌های شغلی	۳.۳۰	۰.۳۹
کارآفرینی	۳.۲۲	۰.۷۱
خلاقیت	۳.۱۷	۰.۵۹
توسعه اقتصادی	۳.۲۳	۰.۶۲
توسعه شهری	۳.۴۲	۰.۴۳

میانگین اکتسابی متغیر توسعه شهری از حد متوسط و استاندارد جامعه (۳) بالاتر و برابر با ۳.۴۲ گزارش گردیده است که بیانگر نسبتاً مناسب بودن توسعه شهری از دیدگاه افراد است، بیشترین تا کمترین میانگین اکتسابی در بین مؤلفه‌های توسعه شهری در این پژوهش اختصاص دارد به: ۱. توسعه اجتماعی ۲. توسعه اقتصادی.

جدول ۴. آزمون کولموگروف اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

متغیرها	سطح	نتیجه آزمون
کیفیت زندگی	۰.۰۹	توزیع نرمال
توسعه شهری	۰.۱۳	توزیع نرمال

باتوجه به آزمون فوق و سطوح معناداری کلیه متغیرها که بزرگ‌تر از ۰/۰۵ گزارش شده است، می‌توان استنباط نمود که کلیه متغیرها از توزیع نرمال پیروی می‌کنند و در این پژوهش باید از آزمون‌های پارامتریک استفاده گردد.

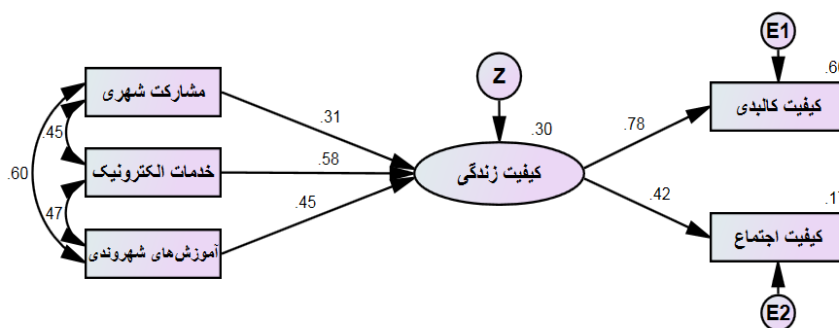

مدل رگرسیونی ساده با متغیر پنهان از تأثیر توسعه شهری بر کیفیت زندگی جهت ارزیابی فرضیه اصلی پژوهش

توسعه شهری بر کیفیت زندگی افراد تأثیرگذار است.

باتوجه به مدل رگرسیونی ساده و خروجی استاندارد آن در نرم‌افزار Amos چنین می‌توان استنباط نمود که میزان تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته $0/52$ گزارش شده است که این میزان تأثیر، یک تأثیر با شدت مناسبی بوده و ضریب تعیین R^2 آن نیز برابر با $0/27$ است و بیانگر آن است که 27 درصد واریانس متغیر وابسته (کیفیت زندگی) توسط متغیر مستقل (توسعه شهری) تبیین شده است. به عبارت ساده‌تر 27 درصد از عامل کیفیت زندگی مربوط به متغیر توسعه شهری است. مقدار سطح معناداری نیز در خروجی نرم‌افزار و در کادر وزن‌های رگرسیونی نیز برابر با $0/0001$ گزارش شده است که از نسبت بحرانی $0/05$ کوچک‌تر بوده و معنادار بودن این تأثیر را از لحاظ آماری گزارش می‌کند. به‌طور کلی باتوجه به خروجی آزمون بوت‌استرپ برای روشن‌شدن معناداری یا عدم معناداری ضریب تعیین $0/27$ (27 درصدی مدل در جامعه آماری) چون مقدار سطح معناداری در این آزمون برابر با $0/0001$ گزارش شده و از سطح خطای $0/05$ کوچک‌تر است و در بازه‌های حد پایین و حد بالا صفر واقع نشده است می‌توان استنباط نمود که

به‌طورکلی این اثرات (تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته) معنادار است و فرضیه فوق تأیید می‌شود، پس توسعه شهری بر کیفیت زندگی تأثیرگذار است. نتیجه کلی این فرضیه آن است که؛ می‌توان کیفیت زندگی را بر اساس توسعه شهری در جامعه آماری پیش‌بینی نمود.

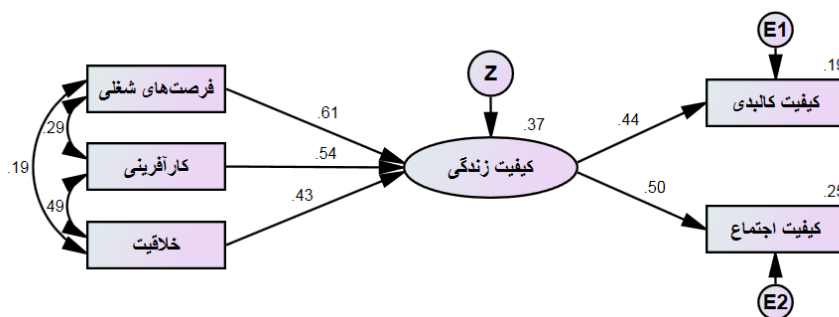
مدل رگرسیونی چندگانه با متغیر پنهان از تأثیر مؤلفه‌های اجتماعی توسعه شهری بر کیفیت زندگی جهت ارزیابی فرضیه فرعی ۱ پژوهش

مؤلفه‌های اجتماعی توسعه شهری بر کیفیت زندگی افراد تأثیرگذار است.

باتوجه به مدل رگرسیونی ساده و خروجی استاندارد آن در نرم‌افزار Amos چنین می‌توان استنباط نمود که میزان تأثیر مؤلفه مشارکت شهری بر کیفیت زندگی ۰/۳۱ میزان تأثیر مؤلفه خدمات الکترونیک بر کیفیت زندگی ۰/۵۸ و میزان تأثیر مؤلفه آموزش‌های شهروندی بر کیفیت زندگی ۰/۴۵ گزارش شده است که این میزان تأثیرات، دارای شدت مناسبی بوده و ضریب تعیین R^2 نیز برابر با ۰/۳۰ است و بیانگر آن است که ۳۰ درصد واریانس متغیر وابسته (کیفیت زندگی) توسط متغیرهای مستقل (مؤلفه‌های اجتماعی توسعه شهری) تبیین شده است. به عبارت ساده‌تر ۳۰ درصد از عامل کیفیت زندگی مربوط به متغیر مؤلفه‌های اجتماعی توسعه شهری است. مقادیر سطوح معناداری نیز در خروجی نرم‌افزار و در کادر وزن‌های رگرسیونی نیز از نسبت بحرانی ۰/۰۵ کوچک‌تر بوده و معنادار بودن این تأثیر را از لحاظ آماری گزارش می‌کند. به‌طورکلی باتوجه به خروجی آزمون بوت‌استرپ برای روشن‌شدن معناداری یا عدم معناداری ضریب تعیین

۰/۳۰ (۳۰ درصدی مدل در جامعه آماری) چون مقدار سطح معناداری در این آزمون برابر با ۰/۰۰۰۱ گزارش شده و از سطح خطای ۰/۰۵ کوچک‌تر است و در بازه‌های حد پایین و حد بالا صفر واقع نشده است می‌توان استنباط نمود که به‌طور کلی این اثرات (تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته) معنادار است و فرضیه فوق تأیید می‌شود، پس مؤلفه‌های اجتماعی توسعه شهری بر کیفیت زندگی تأثیرگذار است. نتیجه کلی این فرضیه آن است که؛ می‌توان کیفیت زندگی را بر اساس مؤلفه‌های اجتماعی توسعه شهری در جامعه آماری پیش‌بینی نمود.

مدل رگرسیونی چندگانه با متغیر پنهان از تأثیر مؤلفه‌های اقتصادی توسعه شهری بر کیفیت زندگی

جهت ارزیابی فرضیه فرعی ۲ پژوهش

مؤلفه‌های اقتصادی توسعه شهری بر کیفیت زندگی افراد تأثیرگذار است.

باتوجه به مدل رگرسیونی ساده و خروجی استاندارد آن در نرم‌افزار Amos چنین می‌-

توان استنباط نمود که میزان تأثیر مؤلفه فرصت‌های شغلی بر کیفیت زندگی ۰/۶۱ میزان تأثیر مؤلفه کارآفرینی بر کیفیت زندگی ۰/۵۴ و میزان تأثیر مؤلفه خلاقیت بر کیفیت زندگی ۰/۴۳ گزارش شده است که این میزان تأثیرات، دارای شدت مناسبی بوده و ضریب تعیین R^2 نیز برابر با ۰/۳۰ است و بیانگر آن است که ۳۷ درصد واریانس متغیر وابسته (کیفیت زندگی) توسط متغیرهای مستقل (مؤلفه‌های اقتصادی توسعه شهری) تبیین شده است. به عبارت ساده‌تر ۳۷ درصد از عامل کیفیت زندگی مربوط به متغیر مؤلفه‌های اقتصادی توسعه شهری است. مقادیر سطوح معناداری نیز در خروجی نرم‌افزار و در کادر وزن‌های رگرسیونی نیز از نسبت بحرانی ۰/۰۵ کوچک‌تر بوده و معنادار بودن

این تأثیر را از لحاظ آماری گزارش می‌کند. به‌طور کلی باتوجه‌به خروجی آزمون بوت‌استرپ برای روشن‌شدن معناداری یا عدم معناداری ضریب تعیین $0/37$ (37) درصدی مدل در جامعه آماری) چون مقدار سطح معناداری در این آزمون برابر با $0/0001$ گزارش شده و از سطح خطای $0/05$ کوچک‌تر است و در بازه‌های حد پایین و حد بالا صفر واقع نشده است می‌توان استنباط نمود که به‌طور کلی این اثرات (تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته) معنادار است و فرضیه فوق تأیید می‌شود، پس مؤلفه‌های اقتصادی توسعه شهری بر کیفیت زندگی تأثیرگذار است. نتیجه کلی این فرضیه آن است که؛ می‌توان کیفیت زندگی را بر اساس مؤلفه‌های اقتصادی توسعه شهری در جامعه آماری پیش‌بینی نمود.

نتیجه‌گیری

یکی از مسائل مهم و اساسی در کیفیت زندگی شهری اقدام در جهت فراهم‌کردن امکانات و تجهیزات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شهرها است. زیرا کیفیت زندگی شهری در میزان توسعه شهری سهمی را به خود اختصاص می‌دهد. لذا می‌توان گفت نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش با نتایج تحقیق قنبری (۱۳۹۹) که نشان می‌دهد میزان مشارکت شهروندان در اداره امور شهری تحت تأثیر عواملی مانند جنس، نوع مالکیت، منطقه مسکونی، تحصیلات و احساس تعلق قرار دارد و از میان این عوامل، احساس تعلق و تحصیلات مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر مشارکت شهروندان محسوب می‌شود و تحقیق مجتبی زاده و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان نقش مدیریت شهری در ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان منطقه ۷ شهر تهران عنوان نمودند. بالاترین هدف توسعه و مدیریت شهری، بهبود کیفیت زندگی و خوشبختی شهروندان است؛ حال آنکه کیفیت زندگی مفهومی چندبعدی است و جنبه‌های مختلفی را در برمی‌گیرد. در یک راستا است. و منظور از کیفیت زندگی شهری توجه به شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، محیطی و... در دو وجه عینی و ذهنی در روند برنامه‌ریزی شهری است. از آنجایی که حد آسایش و رفاه یک فرد با حداکثر شاخص‌های کیفیت زندگی حاصل می‌شود، لذا امروزه

کیفیت زندگی بسیار مورد توجه قرار گرفته، به طوری که برنامه‌ریزان شهری توسعه شهری کیفیت زندگی را به عنوان مهم‌ترین مؤلفه در تدوین برنامه‌ها مورد توجه قرار می‌دهند. مدیریت شهری می‌تواند با فراهم کردن نیازهای مختلف زندگی شهروندان، کیفیت زندگی آنان را بالا برده و حتی موجبات ارتقا و توسعه آن را نیز فراهم نماید. از این رو مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی توسعه شهری در کیفیت زندگی شهروندان و ارتقای آن می‌تواند نقش داشته باشد.

منابع

-درستی، امیرعلی؛ ادیبی سده، مهدی و ادهمی، مهدی. (۱۳۹۷). عوامل بازدارنده و شتاب‌دهنده اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی توسعه پایدار شهری در اصفهان، فصلنامه علمی پژوهشی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، سال دوازدهم، شماره دوم، پیاپی (۴۱)، تابستان ۹۷.

-رحیمی، عبدالرحیم (۱۳۹۷). روش تحقیق در مدیریت و علوم اجتماعی، تهران: ناشر نورعلم.
-صفایی نمین، رسول و صفایی نمین، رسا. (۱۴۰۰). بررسی نقش و جایگاه مدیریت شهری در کیفیت زندگی و ارتقا آن، اولین کنفرانس ملی پژوهش‌های سازمان و مدیریت تهران، ۳۱ فروردین ۱۴۰۰.

-قادری، جعفر؛ رستگار، ابراهیم و قهری، مسلم. (۱۳۹۷). شناسایی و تحلیل عوامل موثر بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و کالبدی کیفیت زندگی در محله‌های شهری (مورد مطالعه: منطقه ۷ شهرداری تهران)، فصلنامه علمی اقتصاد و مدیریت شهری، ۷ (پیاپی ۲۷)، ص ۸۶-۷۱.

-قالیباف، محمدباقر. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت زندگی شهری مطالعه موردی شهر محله یافت‌آباد، فصلنامه انجمن جغرافیای ایران، دوره جدید، سال نهم، شماره ۳۱، زمستان.

-قنبری، ابوالفضل. (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی تأثیر فضای شهری بر میزان مشارکت شهروندان مورد مطالعه محلات شهر تبریز، نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی، ۱۸ (۴۸)، ۲۴۱-۲۱۱.

-کوئن، بروس. (۱۳۸۹). درآمدی بر جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، نشر توتیا. صص ۱۷۲-۱۹۳

-مختاری و نظری، جواد. (۱۳۸۹). جامعه‌شناسی کیفیت زندگی، تهران: انتشارات

جامعه‌شناسان، چاپ اول

سمجیتی‌زاده خانقاهی، حسین و آزادی، زیور. (۱۳۹۴). نقش مدیریت شهری در ارتقا کیفیت زندگی شهروندان مطالعه موردی منطقه ۷ شهر تهران. *فصلنامه جغرافیا برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، دوره ۵، شماره ۲، شماره پیاپی ۱۸، بهار ۱۳۹۴.

-نیازی، محسن و دلال خراسانی، محمد. (۱۳۹۱). تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر کیفیت زندگی شهروندان، *فصلنامه انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات*، سال هشتم، شماره ۲۷، تابستان ۱۳۹۱، صص ۲۲۹-۱۱۸.

-Lauer, Robert H. & Lauer Jeanette C. (2010) *Social Problems and the Quality of Life*, McGrawHill Humanities Social Sciences Languages; 12 edition.

-Teklay .R.(2012). *Adaptation and dissonance in quality of life :indicators for urban planning and policy marking* (doctoral dissertation .Master dissertation .university of twente faculty of Geo_information and earth observation (itc).

-Weziak_Bialowolska.D.(2016). *Quality of life in cities_Empirical evidence in comparative .cities.58.57.96.*